

دابه‌شبوونی ژینگه‌یی دانیشتوانی قه‌زای دهره‌ندیخان له‌ماوه‌ی سالانی (۱۹۷۷-۲۰۲۰) توئزینه‌وه‌کی (مستل)ه له‌نامه‌ی ماسته‌روه‌وه‌رگه‌راوه

ئاودیر لوقمان ئەنوه‌ر^۱، جه‌زا توفیق تالیب^۲

^{۱،۲} به‌شی جوگرافیا، کۆلیژی زانسته‌مرؤفایه‌تییه‌کان، زانکۆی سلیمانی، شاری سلیمانی، هه‌ریمی کوردستان، عێراق

Corresponding author's e-mail: Luqman.060019@univsul.edu.iq

پوخته

ئهم توئزینه‌وه‌یه‌که دهره‌بارهی دابه‌شبوونی ژینگه‌یی دانیشتوانی قه‌زای دهره‌ندیخان، هه‌نگه‌ته‌ی تایبه‌تمه‌ندییه‌کی جیۆگرافی ته‌واوه و دابه‌شبوونی ژینگه‌یی بو دانیشتوانی ناوچه‌ی توئزینه‌وه‌که‌یش ته‌نها ئاماژه‌یه‌کی نییه‌ بو فاکته‌ریکی پشت‌ئهم دابه‌شبوونه، به‌ئکو له‌رێی ئهم توئزینه‌وه‌یه‌وه ئاشنای ته‌واوی ئهو فاکته‌رانه‌ ده‌بین که کارده‌که‌نه‌سه‌ر دابه‌شبوونی دانیشتوانی ناوچه‌ی توئزینه‌وه‌که.

وه ئامانجی ئهم توئزینه‌وه‌یه‌ بریتی بووه له: پيشاندانی گۆرانکاریه‌ ژینگه‌یه‌یه‌کانی دانیشتوانی ناوچه‌ی توئزینه‌وه‌که، له‌ماوه‌ی ساله‌کانی توئزینه‌وه‌که‌دا (۱۹۷۷-۲۰۲۰)، هه‌رچی تایبه‌تیسه‌ به‌ رێبازی توئزینه‌وه‌که‌وه ئه‌وا پشت‌به‌ستراوه‌ به‌به‌کاره‌ینانی رێبازی (وه‌سفی شیکاری و مێژووی). وه‌ گرنه‌ترین دهرئه‌نجامه‌یش که توئزینه‌وه‌که‌ پێی گه‌یشه‌تووه، بریتی بووه له‌وه‌ی که له‌وه‌ی به‌پێی گرنه‌ی سه‌نته‌ره‌کان و ساله‌کانی توئزینه‌وه‌که‌ لیک نه‌چوونیکێ زۆری هه‌ست پێده‌کریته‌ له‌م دابه‌شبوونه‌ ژینگه‌یه‌یه‌دا، به‌جۆریک له‌رێی ئهم توئزینه‌وه‌یه‌وه، ده‌گه‌ینه‌ ئهو دهرئه‌نجامه‌ی که زۆرینه‌ی دانیشتوانی قه‌زاکه‌ لای باکوری قه‌زاکه‌ کۆبونه‌ته‌وه، ئه‌مه‌یش به‌هۆی ئه‌وه‌ی گه‌وره‌ترین یه‌که‌ی شارنشینیه‌ی له‌خۆده‌گرته‌ که ناحیه‌ی سه‌نته‌ره‌، به‌جۆریک له‌سالی (۱۹۷۷) دا دانیشتوانی ژماره‌ی شارنشینیه‌ی بریتی بووه له‌ (۹۴۶۰ که‌س) و اتا (۳۹،۷٪) ی کۆی دانیشتوانی قه‌زاکه‌، له‌کاتیکدا ئهم ژماره‌یه‌ له‌سالی (۲۰۲۰) دا به‌رزبوه‌ته‌وه‌ بو (۵۳۵۶۴ که‌س) که هاوتایه‌ به‌ (۹۴،۷٪) ی کۆی دانیشتوان.

وشه‌ کلێلییه‌کان: دابه‌شبوون، دهره‌ندیخان، ژینگه‌، دانیشتوان.

گۆفاری زانکۆی هه‌له‌بجه‌: گۆفاریکی زانستی ئەکادیمیە زانکۆی هه‌له‌بجه‌ ده‌ری ده‌کات	
به‌رگ	۶ ژماره‌ ۲ سالی (۲۰۲۱)
رێککه‌وته‌کان	رێککه‌وتی وه‌گرتن: ۲۰۲۰/۴/۲۶ رێککه‌وتی به‌سه‌ندکردن: ۲۰۲۱/۵/۲۵ رێککه‌وتی بلاوکردنه‌وه: ۲۰۲۱/۶/۳۰
ئیمه‌یلی توئزه‌ر	Luqman.060019@univsul.edu.iq
مافی چاپ و بلاوکردنه‌وه	© ۲۰۲۱ ئاودیر لوقمان ئەنوه‌ر، پ. د. جه‌زا توفیق تالیب، گه‌یشه‌تن به‌م توئزینه‌وه‌یه‌ کراوه‌یه‌ له‌ژێر په‌ژامه‌ندی -CCBY-NC-ND 4.0

هه‌رچی ناحیه‌ی باوه‌خۆشینیشه به‌وێدیه‌ی ناحیه‌یه‌کی تازه دامه‌زراره، ئه‌وا له‌سالی (۲۰۰۹) دا دانیشتوانه شارنشینیه‌که‌ی بریتی بووه (۵۰۹) که‌س و له‌سالی (۲۰۲۰) دا ئه‌م ژماره‌یه زیاده‌یکردوه بو (۶۵۸ که‌س)، هه‌رچی تایبه‌تیشه به‌دانیشتوانی گوندشین ئه‌وا ناوچه‌ی توێژینه‌وه‌که‌ (۴۸) یه‌که‌ی گونډی له‌خۆده‌گریت، که‌ شیوه‌ی گونده‌کان و قه‌باره‌ی دانیشتوانه‌کانیان له‌یه‌ک نه‌چوون، به‌جۆریک له‌سالی (۱۹۷۷) دا ژماره‌ی دانیشتوانی گوندنشینی ناوچه‌ی توێژینه‌وه‌که‌ بریتی بووه له (۱۴۳۵۹ که‌س)، وانا (۳، ۶۰٪) ی کۆی دانیشتوانی قه‌زاکه، وه ئه‌م ژماره‌یه له‌سالی (۲۰۲۰) دابه‌زیوه بو (۲۹۸۶) که‌س، وانا رێژه‌که‌یشی نزمبووه ته‌وه بو (۳، ۵٪) ی کۆی دانیشتوانی قه‌زاکه.

المستخلص

ان‌الدراس‌تنا‌هذه‌لتوزيع‌البيئي‌لسكان‌قضاء‌در‌بند‌يخان‌يمثل‌خاصية‌جغرافية‌بحته،‌لما‌لها‌من‌ارتباط‌مكاني‌قوي،‌وان‌التوزيع‌البيئي‌لسكان‌منطقه‌دراس‌تنا‌ليست‌مجرد‌حاله‌مرتبطه‌باحد‌العوامل‌التي‌تساهم‌في‌التأثير‌على‌هذا‌التوزيع،‌انما‌من‌خلال‌هذه‌الدراسة‌نتعرف‌على‌جميع‌العوامل‌التي‌تساهم‌في‌توزيعها‌البيئي‌للـسكان‌المنطقة.

والهدف‌الرئيسي‌في‌هذه‌الدراسة‌اظهار‌توزيع‌البيئي‌في‌منطقة‌الدراسة،‌وفي‌هذه‌الدراسة‌منهج‌الوصفي‌التحليلي‌هي‌منهج‌الرئيسي‌المستخدم‌ماعداد‌استخدام‌منهج‌التاريخي،‌واهم‌ماتوصلت‌اليه‌هذه‌الدراسة‌هي‌اختلاف‌التوزيع‌السكان‌الحضر‌والريفي‌في‌منطقة‌الدراسة،‌حيث‌يتضح‌من‌خلال‌دراس‌تنا‌هذه‌احتشاد‌السكان‌الحضر‌في‌الركن‌الشمالي‌الغربي‌من‌منطقه‌الدراسة،‌وخاصة‌في‌ناحية‌درية‌ندبخان،‌اذ‌بلغ‌عدد‌سكانها‌الحضر (۹۴۶۰) عام (۱۹۷۷) بنسبة (۳۹،۷٪) من‌السكان،‌في‌حين‌بلغ‌هذا‌العدد‌في‌العام (۵۳۵۶۴) نسمة (۲۰۲۰) والتي‌يتشكل (۹۴،۷٪) من‌عدد‌سكان،‌اما‌ناحية‌باوخوشين‌وقد‌بلغ‌عدد‌سكانها‌الحضر (۵۰۹) نسمة في‌عام (۲۰۰۹)،‌اما‌في‌العام (۲۰۲۰) بلغ‌عدد‌سكانها‌الحضر (۶۵۸) نسمة،‌اما‌بالنسبة‌التوزيع‌السكاني‌للمستوطنات‌الريفية،‌وكما‌تختلف‌المستوطنات‌الريفية‌في‌المنطقة‌الدراس‌تنا‌في‌احجامها‌واشكالها،‌ويتخذ‌المنطقة‌الجبلية‌قري‌صغيرة،‌بينما‌يشمل‌الاراضي‌المنبسطة‌في‌الجنوب‌الغربي،‌والجنوب‌الغربي‌اكثر‌مستوطنات‌الريفية‌الكبيره‌ومنطقة‌دراس‌تنا‌يظم (۴۸) مستوطنة‌الريفية،‌حيث‌بلغ‌عدد‌السكان‌الريف‌لمنطقة‌دراس‌تنا‌في‌عام (۱۹۷۷) (۱۴۳۵۹ نسمة) اي‌بنسبة (۳، ۶۰٪) من‌السكان،‌اما‌في‌عام (۲۰۲۰) انخفضت‌هذا‌العدد‌الى (۲۹۸۶) نسمة،‌اي‌يتشكل (۳، ۵٪) من‌نسبة‌سكان‌منطقة‌الدراسة.

Abstract

Our study of the environmental distribution of the population of Darbandikhan district is a purely geographical characteristic, because of its strong spatial correlation, and that the environmental distribution of the population of our study area is not just a case related to one of the factors that contribute to influencing this distribution, but through this study we know all the factors that contribute to the environmental distribution of the population of the region. The main objective in this study is to show the environmental distribution in the study area, and in this study the descriptive analytical method is the main method used, except for the use of the historical method

The urban and rural population distribution varies in the study area, as it is clear through this study that the urban population is crowded in the northwestern corner of the study area, especially in the Darbandikhan district, where the number of urban residents reached (9460) in (1977), while this number reached (53564) people in the year (2020), as for the Baukushin district, the number of urban residents reached (509) people

ple in (2009), and in the year (2020) the number of urban residents reached (658) people, as for the proportion of the population distribution of rural settlements, The rural settlements in the area of our study differ in their sizes and shapes, and the mountainous area includes small villages, And the southwest is the most large rural settlement, and the area of our study includes (48) rural settlement, where the number of rural population in the area of our study in the year (1977) was (14,359 people), or at a rate of (60.3%) of the population, but in the year (2020) this number decreased to (2,986 people), ie, it constitutes (5.3%) of the population of the study area.

پیشه کی

دابه شیبوونی ژینگه یی واتا دابه شیبوونی دانیشتوان به پی شوی نیشته جیبوونیان له شار و گونده کاند، ئەم جۆره دابه شیبوونه په یوه ندی نیوان مروّف و زهوی دهرده خات، ئەمەش وایکردوو هه جیگه ی گرنگی پیدان بێت له توپزینه وه جوگرافیه کاند، که ئەمەش دهرخه ری ئەو راستیانەن که په یوه ستن به سروشتی شیوازه کانی کۆبوونه وهی دانیشتوان و شیوهی نشینگه کان و چۆنیه تی دابه شیبوونیان و دانیشتوانی شاریش له گوندنشین جیاوازن له رووی دابه شیبوون و چری و شیوازی ژیانانەوه، سه ره رای پیکهاته ئابوریه کان و قۆناغه کانی گه شه یان، به شیوه یه کی گشتیش چه ندین پیوه ره هه ن بو دهرخستنی تایبه ندمه ندیه ژینگه ییه جیاوازه کانی گوندنشین و شارنشین. (حمه، ۲۰۱۹، ص ۹۲) له عێراقدا پیوه ری کارگیری حکومی وه کو پیوه ریکی بنجینه یی بو دابه شیبوونی ژینگه یی شار و لادی به کاره یتره وه و هه ر ناوچه یه ک شاره وانی تیدابیت پیی دهوتریت شار (گه وه و بچوو ک)، به لام هه موو ئەو ناوچانه ی ده که ونه دهره وهی سنوری شاره وانییه وه پیی ده گوتریت گوند (السعدی، ۱۹۸۰، ص ۷۵-۷۶)، شاریش به پیی پیوه ری کارگیری عێراق ئەو شوپنه یه که ئەنجومه نی شاره وانی تیدابه و ژماره ی دانیشتوانی زۆره و سه رقالی کاری ناکشتوکالین، به لام گوند ئەو شوپنه یه که ئەنجومه نی شاره وانی تیدا نییه و له رووی پیشه وه دانیشتوانه که ی سه رقالی کاری کشتوکالین. (محمود، ۲۰۱۳، ص ۳۹)

هۆکاری هه لبژاردنی توپزینه وه که:

هه ر لیکۆلینه وه یه کی زانستی هۆکاریک یان زیاتر پالنه رن بو هه لبژاردنی ئەو بابته و هۆکاری هه لبژاردنی ناویشاننیک یاخود بابته یکی له م: شیوه یه ی تایبته به دانیشتوانی قه زای دهربه ندیخان ده گه ریته وه بو

1. تا ئیستا توپزینه وه ی زانستی زۆر ورد دهرباره ی دانیشتوانی قه زا که ئەنجامه دره وه، سه ره رای ئەوه ی گۆراننیک زۆر دابه شیبوونی دانیشتوانی 1. ناوچه که روویداوه
2. ئەنجامدانی توپزینه وه دهرباره ی دانیشتوانی قه زا که ده بپته سه رچاوه یه کی زانستی بو دهرخستنی هه موو ئەو گۆرانکارینه ی به سه ر دانیشتوانی 2. قه زا که دا هاتوو
3. توپزینه وه له سه ر بابته تی دانیشتوان رینگه خۆشکه ر ده بپت بو ئەنجامدانی توپزینه وه ی زانستی له سه ر بابته کانی تری جوگرافیای مروّبی 3. ناوچه ی توپزینه وه که

ئامانجى توئزىنەوہ کە:

- ۱- ديارخستى دابەشبوونى ژىنگەبى دانىشتوانى قەزای دەربەندىخان.
- ۲- پيشاندانى گۆرانكارىه ژىنگەبىه كانى دانىشتوانى ناوچەى توئزىنەوہ كە، لە ماوہى ساڵە كانى توئزىنەوہ كەدا (۱۹۷۷ - ۲۰۲۰) .

میتۆدى توئزىنەوہ:

هەر توئزىنەوہ كە زانستى مېتۆدىكى تايبەت بەخۆى هەيه، وه لەم توئزىنەوہ كەدا مېتۆدى (مېژووى، وه سفى وشىكارى) بە كارهاتووه

ناساندنى ناوچەى توئزىنەوہ:

قەزای دەربەندىخان* بە كېكە لە قەزاکانى پارىزگای سلېمانى. لەرووى شوئى جوگرافىه وه دەكەوتتە بەشى باكورى خۆرەهلاتى دەولەتى عىراق و باشورى پارىزگای سلېمانىه وه. قەزای دەربەندىخان لە باشورىه وه هاوسنوره لە گەل قەزای كەلار و لەبەشى باكورى رۆژئاوايشيه وه قەزای قەرەداغ و لەبەشى باكورى قەزای ناوهندى سلېمانى و قەزای شارەزور هاوسنوريتى، لەبەشى باكورى خۆرەهلاته وه هاوسنوره لە گەل پارىزگای هەلەبجەدا، لەلايه كى ترهه روبارى سىروان لەرۆژههلاته وه جىاى دەكاته وه لە گونده كانى سەربە قەزای خانەقەين. واتا ناوچەى توئزىنەوہ كە پارىزگای سلېمانى و ئىدارەى گەرميان پېكە وه دەبەستتە وه، بەجۆرىك (۵۶ كم) دووره لە قەزای ناوهندى سلېمانى و (۶۳ كم) يش لەشارى كەلارى باشورىه وه، واتا ناوچەيه كى نىوانى و پېنگەيه نەرى هەردوو يەكەى بەرزنىمى گرد و چىكان و يەكەى كارگېرى شارى سلېمانى و ئىدارەى گەرميانە،

* (سەبارەت بە ناوى دەربەندىخان وشەى (دەروەن . دەربەند) تەنھا مانايە كى هەيه و بەو تەنگەبەرە دەگوتريت كە لە نىوان هەردوو شاخى (قاشتى و زمناكو) دا دروست بووه كە رووبارى سىروانى پيدا گوزەر دەكات وخەلكى لېرە زياتر گەرميان و كوئىستانيان كردوه و رېرەوى دەربەندە كە لە كۆندا پىوتراوه (كەرەپى). وشەى (خان) بە ناوى ئەو جىگەيه وه بووه كە لە لاين (خان محمدى خان)ى عوسمانى لەسەر رۆخى رووبارى سىروان دروستكراوه و بۆ دوو مەبەست سود لەم (خان) ه وەرگىراوه:

يەكەم: جىگا و بنكەيه ك بووه بۆ وەرگرتنى باج و سەرانە لەو كاروانە بازگانە كان كە بەم ناوچەيه دا گوزەريان كردووه.

دووم: وه كو شوئىكى بازگانى بۆ رېيواران كە بۆ نان خواردن و پشودانى خەلكى كەلكيان لى بينيوه و لەلاين كە سېكە وه بە ناوى (خان ئەحمەد) وه ئىشى تىداكراوه، هەربۆيه وشەى (خان) يش خراوتە تەنىشت وشەى (دەربەند) و پېكە وه پىيان ووتراوه (دەربەندىخان) پروانە: (على، ۲۰۱۲، ص ۲۳-۲۴).

سەبارەت بە وشەى (دەربەند) يش، لەسەرچاوه عەرەبىه كاندا ئەم وشە بەرامبەر (الباب او الأبواب) هاتووه، كە بە واتاى (گەرۆ) دىت. وه لە كۆنىشدا دەربەندىخان ناوى (دەربەند قرابلى) بووه. پروانە: (بابان، ۱۹۸۶، ص ۱۱۵).

شوئى جوگرافى:

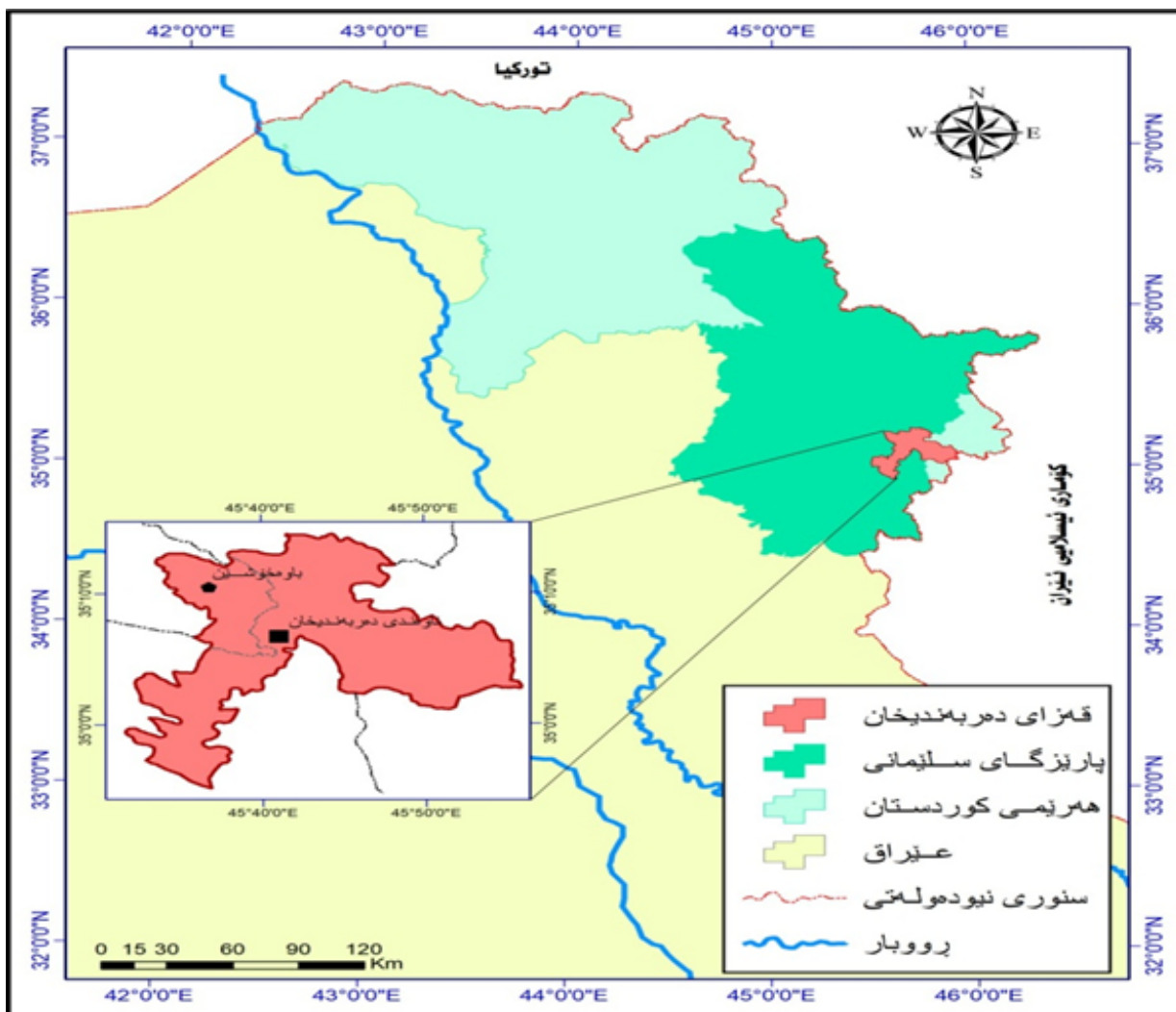
مەبەست لە شوئى جوگرافى پېگەى ناسىنە وه و جىاكردنه وهى خائىكى سەر زهوييه لە ناوچە كانى دەوروبەرى. شوئى جوگرافى كارىگەرى گەورەى هەيه لەسەر دەستنىشانكردى خەسلەتە جوگرافىه كانى هەر ناوچەيه ك. لەرووى تايبەندمەندى جوگرافىه وه ناوچە كەمان دەكەوتتە نىوان هەرىمى گرد و دەشتە كان لە باشورىه وه هەرىمى چىابى لە باكور و باكورى خۆرەهلاته وه.

شوینی ئەسترونۆمی:

له‌رووی شوینی ئەسترونۆمییه‌وه قه‌زای دهره‌ندیخان که‌وتۆته‌ نیوان هه‌ردوو بازنه‌ی (۱۱، ۵۵.۳۴ - ۱۴، ۲۶، ۳۵) ی باکور و هه‌ردوو هینێ درێژی (۴۵، ۲۹، ۴۵ - ۵۴، ۴۵، ۵۵) ی خۆرهلآت، بروانه‌ نه‌خشه‌ی (۲). وه شوینی ئەسترونۆمی هۆکارێکی گرنگی ده‌ستنیشانکردنی جووری ئاووه‌وای ناوچه‌ی توپزینه‌وه‌که‌یه، به‌و بێیه‌ی کارده‌کاته‌ سه‌ر ته‌واوی چالاکیه‌ مرۆپیه‌کانی وه‌کو (چالاکێ کشتوکالی و بېشه‌سازی) و ده‌رامه‌تی سروشتی ناوچه‌که‌ش، که‌ ئەمه‌ش کاریگه‌ری ده‌بیت له‌سه‌ر کۆکردنه‌وه‌ یاخود په‌رتکردنی دانیشتوانی ناوچه‌که‌، بروانه‌ نه‌خشه‌ی (2).

نه‌خشه‌ی (1)

شوینی ناوچه‌ی توپزینه‌وه‌ به‌ گوێره‌ی پارێزگای سلێمانی

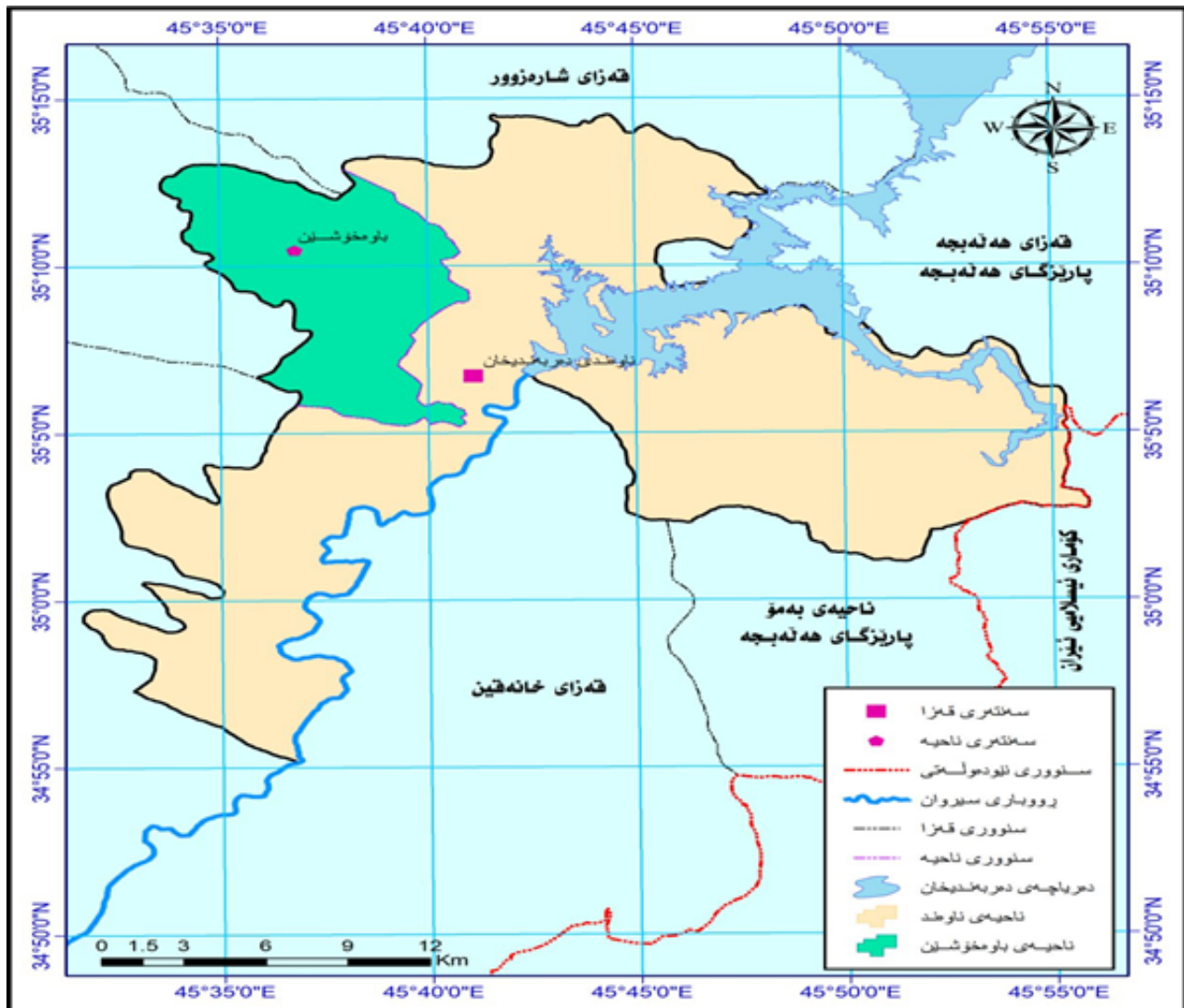
سه‌راوه‌/ ئاماده‌کراوه‌ پشتبه‌ست به‌

نه‌خشه‌ی پارێزگای GIS-1 - حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان، وه‌زاره‌تی پلاندانان، به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی ئاماری سلێمانی، سه‌نته‌ری ته‌کنه‌لۆجیای زانیاری سلێمانی، ۲۰۲۰.

نەخشەى (2)

شوئى ئەسترونۆمى ناوچەى توئىنەوه

سەرچاوه/ئاماده كراوه به پشتبەست به:

1- حكومهتى هەرئىمى كوردستان، وهزارهتى پلاندانان، بهرئوه بهرايهتى ئامارى سلئىمانى، سهنتهرى تهكنه لۆجىيائى زانىيارى Gis، نهخشەى بنچينهى قهزائى دهريه ندىخان، 2020، سهرچاوهى پيشوو.

لهرووى لايهنى كارگيريشه وه قهزائى دهريه ندىخان * پيکهاتوووه له (2) يه کهى کارگيرى که برئىتن له: (سهنته و باوه خووشين ***)، وه به گشتيش له ئىستادا (48) يه کهى گوندى ههيه و له ماوهى دامه زاندىيه وه تاوه کو ئىستا چهندين گورانكارى به سهردانىشتوان و رووبهري قهزاکه دا هاتوووه، لهرووى زياد و که مکردنى کهرته کان و دروستکردنى يه کهى کارگيرى نوئى له سنورى ناوچهى توئىنەوه که دا.

به تپروانين له خشتهى (1) بو مان دهرده که وئت که له سالى (1977) دا رووبهري قهزاکه (2م554) بووه که (3.3%) ي رووبهري پاريزگائى سلئىمانى پيکهتيناوه، ههروهها له يه کهى کارگيرى پيکهاتوووه (سهنته)، بروانه نهخشەى (3). به لام له سالى (1987) دا رووبهري قهزاکه گورانكارى ديارى به خووه بينيوه، به جورئىک رووبهري کهى زيادى کردوووه بو (2م904) که ده کاته (7.5%) رووبهري پاريزگائى سلئىمانى ئه مهيش به هوى ئه وهى که ناحيهى زهراپه ن تازه دروستکراوى خراوته سهرد، که رووبهري کهى (2م372) بووه، به جورئىک له و ماوه يه دا رووبهري ناحيهى سهنته (2م532) بووه، و اتا رووبهري ناحيهى سهنته (2م22) به بهراود به سالى (1977) که ميکردوووه ئه مهيش به هوى

ئهوهی که ژمارهیه کی زور له کهرته کان و لادیکان خراونه ته سهر ناحیهی زهراپهین*** له کاتیکدا زهراپه نیش له وکاته دا خراونه ته سهر قهزای دهر به ندیخان، ئه مهیش هۆکار بووه بۆ که موبونه وهی رووبهری ناحیهی سهنته، ههروه ها به پیتی رووپتوی کارگیزی سالی (۲۰۰۲) رووبهری قهزاکه که مده بیته وه بۆ (۲۰۱۵ کم) و اتا رووبه ره که ی ده گاته (۴.۵٪) رووبهری پارێزگی سلیمانی ئه مهیش به هۆی ئه وهی که ناحیهی زهراپهین**** خراونه ته سهر قهزای شاره زوور***** و گلیجالیش کراوته ناوهندی ناحیهی به مۆ***** و خراونه ته سهر قهزای خانه قین که ئه وکات له لایه ن ئیداره ی پارێزگی کهرکوک و دواتریش له لایه ن ئیداره ی گهرمیان وه به پتیه براوه.

ئه وهی جیگی تیبینی کردنه ئه وهیه که له سالی (۲۰۰۹) دا رووبهری قهزای دهر به ندیخان زیاد ده کات به پتی روودانی هیچ گۆرانکارییه کی ئه وتۆی کارگیزی، ئه مهیش ده گهریتته وه بۆ هه له ی رووپتوی پینتر، که به لای تویره وه دروستترین رووپتوکاری بۆ رووبهری قهزاکه هه مان رووپتوکاری سالی (۲۰۰۹) یه، که تیدا رووبه ره که ی بریتی بووه له (۲۰۱۷ کم)، به لام له سالی (۲۰۲۰) دا رووبهری قهزاکه که میکردوه بۆ (۲۰۱۴ کم) ئه مهیش به هۆی لابرندی هه ردوو که رتی (درکه ی سه روو، درکه ی خواروو) له سهر قهزای دهر به ندیخان که خراونه ته سه ر ناحیه ی باوه نوری قهزای که لار (ئه سه عد، ۲۰۲۱). وه له سالی (۲۰۲۰) دا ژماره ی یه که کارگیزییه کانی قهزاکه بریتی بووه له هه ردوو یه که ی کارگیزی (ناحیه ی سهنته ر و ناحیه ی باوه خۆشین)، بروانه نه خشه ی (۴). که پیکه وه یه ک به دوای یه ک رووبه ره کانیان بریتی بووه له (۲۰۱۹ کم) و (۲۰۱۵ کم) که به پتیه ی یه ک له دوای یه ک ده کاته (۳.۸٪) و (۰.۷٪) ی پارێزگی سلیمانی.

خشته ی (۱)

رووبهری قهزای دهر به ندیخان و یه که کارگیزییه کانی له ماوه ی (۱۹۷۷-۲۰۲۰)

رووبه ر/ کم ۲					یه که ی کارگیزی
(۰) ۲۰۲۰	(۴) ۲۰۰۹	(۳) ۲۰۰۲	(۲) ۱۹۸۷	(۱) ۱۹۷۷	
۴۴۹	۴۸۲	۵۲۱	۵۳۲	۵۵۴	سهنته ر
-	-	-	۳۷۲	-	زهراپه ین*
۸۵	۸۵	-	-	-	باوه خۆشین
۵۳۴	۵۶۷	۵۲۱	۹۰۴	۵۵۴	کۆی قهزا
۱۱۷۸۴.۵	۱۱۴۵۳.۹	۱۰۸۸۶.۴	۱۵۷۵۶	۱۶۴۸۲	کۆی پارێزگا

سه رچاوه / ئاماده کراوه به پشتبسته ن به:

(۱) وزاره التخطيط، الجهاز المركزي للاحصاء، المجموعة الإحصائية السنوية، ۱۹۷۶، مطبعة الجهاز المركزي للاحصاء، وزارة التخطيط، بغداد، ۱۹۷۷، ص ۳۶.

(۲) / عه بدولا غه فور، كوردستان، دابه شبوونی کارگیزی تریتری ۱۹۲۷. ۱۹۹۷ چاپی دووه م، چاپخانه ی دیکان، سلیمانی، سالی ۲۰۰۳، لا، ۱۷۸.

ب / وزاره التخطيط، الجهاز المركزي للاحصاء، المجموعة الإحصائية السنوية، ۱۹۸۶، مطبعة الجهاز المركزي للاحصاء، وزارة التخطيط، بغداد، ۱۹۸۷، ص ۳۱.

(۳) مديرية احصاء السليمانية، المؤشرات السكانية والبنى الخدمية الارتكازية لاقليم كوردستان العراق، محافظة السليمانية، مطبوعة باكومبيوتر، لسنة ۲۰۰۲. (بدون رقم الصفحات)، (غير منشورة)

(٤) بهرپه بهرپه راهی ئاماری سلیمانی، نهجامه سه ره تابه کانی پرۆسه ی ژماره ی لیدان و گه مارۆ سازی، سه ره ژمیری گشتی دانیش توان و نشینگه کان، پارێزگی سلیمانی، سالی ٢٠٠٩، ل ١٥٥.

(٥) روه بهری قهزاکه ده ره پناوه له لایه ن توێژه روه له ریگی به کارهینانی بهرنامه ی (Arc Gis) پشتبسته به نه خشی بنچینه ی قهزای ده ره بندیخان، سالی ٢٠٢٠.

* ده ره بندیخان له بهر واری (١٩٧١/١٢/١١) به گوێره ی مه رسومی کۆماری ژماره (٤١٩) کراوه به قهزا له سنوری پارێزگی سلیمانی وه ره له مه رسومه که دا ئاماژه به وه کراوه که سه نتهری قهزاکه (شوێنی به نداوی ده ره بندیخان)، واته شارۆچکه ی ده ره بندیخان ده بیته. بر وانه: (غفور، ٢٠٠٨، صفحه ٧٢)

** وه سه بهرته به ناوی باوه خوێشێن دوو رای جیاواز ههیه، یه که میان: شه خسیک هه بوه که به پیر باوه خوێشێن* به ناوبانگه، واتا که سایه تیه کی یارسانی/ کاکه بیه، سه رباری بوونی مه زاری (پیرکامل) له ناوچه ی باوه خوێشێن و داری پیر باوه خوێشێن له چه می دیوانه ئه مه ش ئاماژه به بو ئه وه ی که له کۆندا ئاینی یارسانی هه بووه له ناوچه که دا و ناوی شوێنه که هه لگرته ی نازناوی باوه یارسانه کانه. دووه میان: ده گیرنه وه که له کۆندا به حوکمی ئه وه ی ریگی کۆچه ری بووه، کور و باوکیک لیره ئیسراحت و پشویان وه رگرتوه، کوره که به باوکی گوتوه : باوه هه وارگه یه کی خو شه، مه به سته له شوێنه که بووه که شوێنیکی خو شه ئیره که زۆریک سورن له سه ره ئه وه ی ناوه که ی له وه وه هات بیت . (که ریم، ٢٠٢١)

*** ناحیه ی زه رایه ن له بهر واری (١٩٧٩/١/٢٦) به گوێره ی مه رسومی کۆماری ژماره (٥٥٨) خراوه ته سه ره قهزای ده ره بندیخان که ناحیه که پیکهاتوه له که رته کانی (١٦) قه ره گۆل، (٤١) دسکه ره، (٤٦) خه رجانه، (٤٩) جۆلانه، (٥٠) کانی هه مزه، (٥١) ئه حمه د ئاوا، (٥٢) سیته لان، (٥٣) کۆره، (٥٤) کانی هه نجیر، (٥٥) کانی توو، (٥٦) ئاوه که له، بر وانه: (غفور، ٢٠٠٨، ص ١١٤).

**** به گوێره ی بریاری ژماره (٢٧٣٦٨) له بهر واری (١٩٧٩/١/١) به وه ی کۆمه لیک که رته که ناو ژماره یان ده خه پنه روو که سه ربه ناحیه ی ده ره بندیخان بوون دوا ی گوێرینی ناوی ناحیه ی ده ره بندیخان بو ناوچه ی زه رایه ن هه ره له سه ره ناحیه ی زه رایه ن ده میننه وه که ئه وکه رتانه یش بریتی بوون له : که رتی (١) مه حمود خانی، (٢) ی مالوان، (٣) حاسل و ته به که ل، (٤) ی زه رایه ن، (٥) ی یه خشی و (٦) ی جبوق، (٧) ی ئالان، (٨) ی ساردکه (٩) ی قه لبه زه، (١٠) ی بیسلمین و کانی به ردینه و گولان، (١٥) ی ده ق، (١٧) ی قلیچه، (١٨) ی میره ده ی، (١٩) ی کۆله بی، (٢٠) ی احمد برنه، (٢٢) ی زه له ره ش، (٢٣) ی بیدن، (٢٥) ی بیاوی، (٣٤) ی عازهبان، (٣٦) ی وازول. بر وانه: (غفور، ٢٠٠٨، الصفحات ١٦٢-١٦١)

***** به یی مه رسومی کۆماری ژماره (٣١١) له بهر واری ١٩٨٩١٦٢٨ بریاردرا به گوێرینی ناوی قهزای الأخوه له پارێزگی سلیمانی بو قهزای صدامیه حلبجه و گواستنه وه ی ناوه نده که ی بو هه مان شار و اتا بو هه له بجه ی تازه، دواتریش گوێرینی ناوی ناحیه ی تانجه رو بو ناوی ناحیه ی الأخوه و گواستنه وه ی ناوه نده که ی بو شاری الأخوه الجدیده و گوێرینی ناوی ناحیه ی زه رایه ن بو ناوی ناحیه ی شاره زووور و دا برینی له قهزای ده ره بندیخان، و بخریته وه سه ره قهزای صدامیه حلبجه. (غفور، ٢٠٠٨، ص ١٢٨)

***** ناحیه ی به مۆ: به یی بریاری ژماره (٢٨٠) له بهر واری (١٩٩٩١١١٤) ی سه ره و کایه تی ئه نجومه نی وه زیران (ئیداره ی سلیمانی) بریاردراوه به کردنه وه ی ناحیه ی به مۆ که سه نتهری ناحیه که ده که ویته گوندی گنجاله وه له سه ره میلاکی قهزای خانه قین. بر وانه: پاشکۆی ژماره (٢) .

نه‌خشه‌ی (۳)

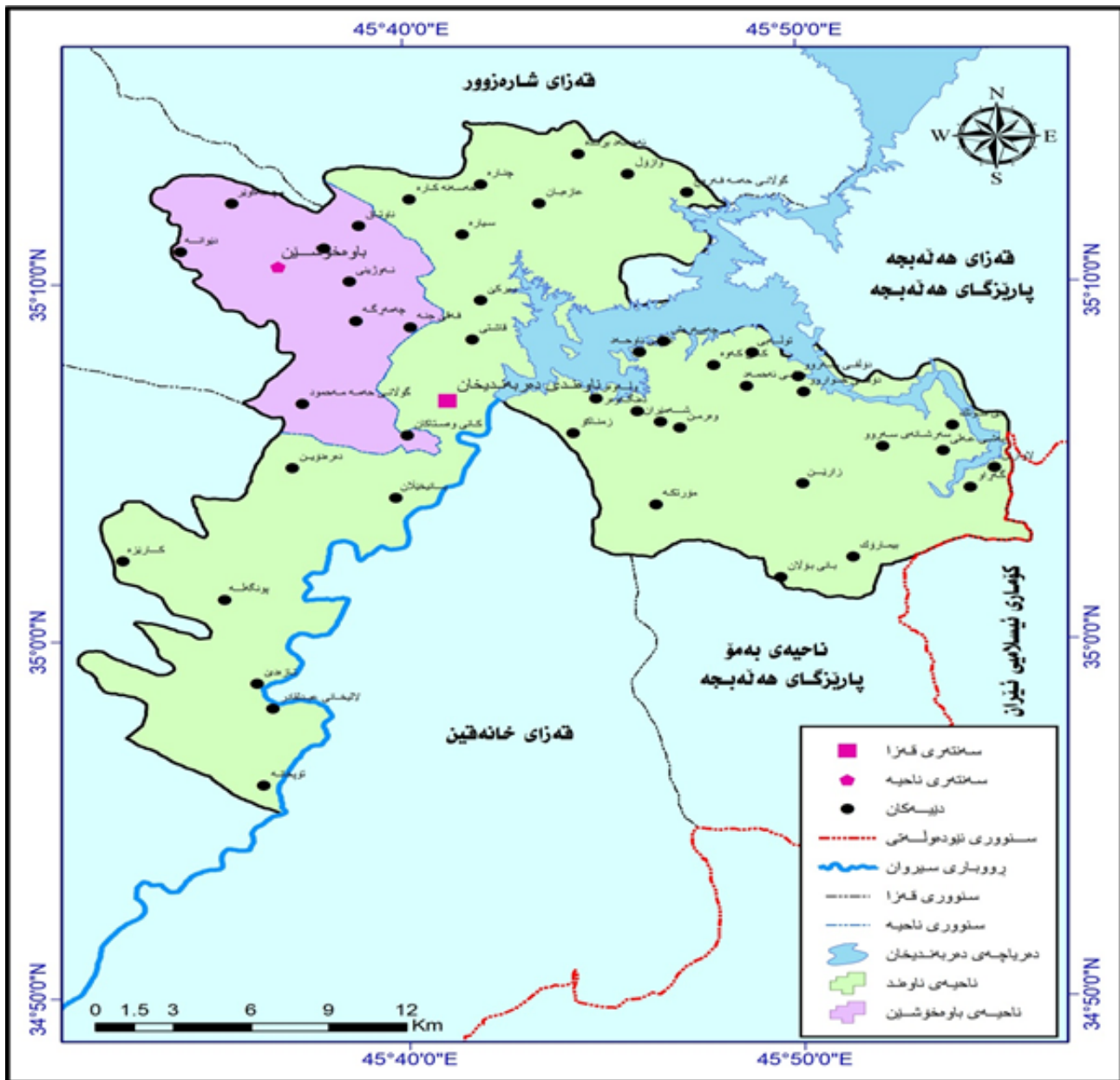
قهزای ده‌به‌ندیخان به گوێره‌ی یه‌که‌ کارگێڕیبه‌ کانی له‌ سانی (۱۹۷۷)دا

سه‌رچاوه‌/کاری توێژه‌ر به‌ پشتبه‌ست به‌: وزارة‌ التخطیط، الجهاز المركزي الاحصاء، نتائج التعداد العام للسكان لسنة ۱۹۷۷، المصدر السابق، ص ۳۶.

نه‌خشه‌ی (٤)

بینگه‌ی قه‌زای ده‌ر به‌ندیخان به‌ گویره‌ی یه‌ که‌ کارگیره‌ییه‌ کانی له‌ سالی (٢٠٢٠)دا

سه‌رچاوه/ کاری تویره‌ر به‌ پشتبه‌ستن به: حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان، وه‌زاره‌تی پلاندانان، ده‌سته‌ی ئاماری هه‌ریم، به‌رئوه‌به‌رایه‌تی ئاماری سلیمانی، به‌شی نه‌خشه‌سازی GIS، سالی ٢٠٢٠.

باسی یه‌که‌م: دابه‌شبوونی ژینگه‌ی دانیشتون

مه‌به‌ست له‌ دابه‌شبوونی ژینگه‌ی دابه‌شبوونی دانیشتوانه‌ به‌پیتی شار و گوند ئەم شیوه‌ دابه‌شبوونه‌ش جینگای بایه‌خ پیدانه‌ له‌ بواره‌کانی لیکۆئینه‌وه‌ی جوگرافیای دانیشتون، چونکه‌ په‌یوه‌ندی نیوان مرۆف و زه‌وی ده‌خاته‌ روو. وه‌ بۆ زیاتر ئاشنابوون له‌ دابه‌شبوونی ژینگه‌ی دانیشتوانی ناوچه‌ی لیکۆئینه‌وه‌، باسه‌که‌ به‌سه‌ر دوو ته‌وه‌ردا دابه‌شکراوه‌ به‌ جیا باس له‌ هه‌ر یه‌که‌یان و دابه‌شبوونیان به‌پیتی شارنشین و گوندنشین ده‌که‌ین:

ته‌وه‌ری یه‌که‌م: دابه‌شبوونی ژینگه‌ی له‌سه‌ر ئاستی قه‌زا

ئەم دابه‌شبوونه‌ ده‌کریت له‌چه‌ندین روانگه‌وه‌ لێ پرواندریت و به‌رزبونه‌وه‌ی ریزه‌ی شارنشین له‌هه‌موو کۆمه‌لگه‌کاندا نیشانه‌ی پیشکه‌وتن

و بهمهدهنی بوون و بهجیگه‌ی شانازی کۆمه‌لگه‌کان هه‌ژمارکراوه (شوانی، ۲۰۱۳، صفحه ۱۷۷)، له‌سه‌ر بنه‌مای ژینگه‌ی ژيانکردن دانیشتوانی ناوچه‌ی توژیینه‌وه که‌دا دابه‌ش ده‌که‌ین بۆ :

۱- دانیشتوانی شارنشین

مه‌به‌ستیش له‌ دانیشتوانی شار هه‌موو ئه‌و که‌سانه‌ن که له‌ سنوری شاره‌وانیدا نیشته‌جین جا له‌ ناحیه‌دابیت یان قه‌زا. (الدوری، ۲۰۰۴، ص ۷۵) به‌روانین له‌خشته‌ی (۲) دا‌ده‌رده‌که‌ویت له‌ماوه‌ی توژیینه‌وه که‌دا (۱۹۷۷-۲۰۲۰)، دانیشتوانی شارنشین له‌ناحیه‌ی سه‌نته‌ردا گۆرانی زۆری به‌خۆوه بینوه، به‌چه‌شنیک له‌سالی (۱۹۷۷) دا‌ئهم ریژه‌یه‌ته‌نها (۳۹،۷٪) ی دانیشتوانی شارنشین پیکه‌یناوه، به‌لام له‌سالی (۲۰۲۰) دا‌ئهم ریژه‌یه‌ به‌رزبوه‌ته‌وه بۆ (۹۴،۷٪) ی دانیشتوانی شارنشین قه‌زاکه، به‌مه‌یش جیاوازی نیوان ئه‌م دوو ماوه‌یه (۵۵٪) بووه، که‌ ئه‌مه‌یش لای خۆیه‌وه ریژه‌ گۆرانکارییه‌کی زۆر به‌رز که به‌سه‌ر ناوچه‌که‌دا هاتووه، ئه‌م ریژه‌یه‌ به‌پنی سائه‌کان هاوشیوه نییه و گۆرانی گه‌وره‌ی به‌سه‌ردا هاتووه، به‌چه‌شنیک له‌سالی (۱۹۸۷) دا‌ریژه‌ی شارنشین به‌رزبوه‌ته‌وه بۆ (۴۰،۶٪) ی کۆی دانیشتوانی ناوچه‌ی توژیینه‌وه که‌ و ریژه‌ی گه‌شه‌ی سالانه‌یش له‌ماوه‌ی نیوان سالانی (۱۹۷۷-۱۹۸۷) دا (۱۰٪) بووه، به‌لام له‌سالی (۲۰۰۲) دا‌ریژه‌ی شارنشین (۷۰،۶٪) ی کۆی دانیشتوانی ناوچه‌ی توژیینه‌وه که‌ی پیکه‌یناوه، به‌لام ریژه‌ی گه‌شه‌ی سالانه له‌ماوه‌ی نیوان (۱۹۸۷-۲۰۰۲) بریتی بووه له‌ (۰،۸٪)، خۆته‌گه‌ر ئه‌م ریژه‌یه‌ به‌راوردبکه‌ین به‌ جیاوازی سالانه‌ی ریژه‌ی گه‌شه‌ی دانیشتوان له‌ماوه‌ی نیوان (۱۹۷۷-۱۹۸۷) دا ئه‌وا روونه که‌ ریژه‌ی گه‌شه‌ی سالانه‌ نزم بوه‌ته‌وه، ئه‌مه‌یش به‌هۆی کۆمه‌لێک بریاری سیاسی و کارگیری، له‌شیوه‌ی جیاکردنه‌وه‌ی سه‌نته‌ری ناحیه‌ی زه‌رایه‌ن له‌ قه‌زاکه، ئه‌مه‌یش وایکردوو شارنشین که‌مبیت

(أ-به‌پنی مه‌رسومی کۆماری ژماره‌ (۳۱۱) له‌به‌رواری ۱۹۸۹/۶/۲۸ بریاردرا گۆرینی ناوی ناحیه‌ی زه‌رایه‌ن بۆ ناوی ناحیه‌ی شاره‌زور و دابری له‌قه‌زای ده‌ربه‌ندیخان و خرانه‌سه‌ر قه‌زای سدامية حلبجة (هه‌له‌بجه‌ی تازه). (غفور، ۲۰۰۸، ص ۱۶۱) .

ب-ناحیه‌ی به‌مۆ: به‌پنی بریاری ژماره (۲۸۰) له‌به‌رواری (۱۹۹۹/۱۱/۱۴) ی سه‌رۆکایه‌تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران (ئیداره‌ی سلیمانی) بریاردراوه به‌ کردنه‌وه‌ی ناحیه‌ی به‌مۆ که‌ سه‌نته‌ری ناحیه‌که‌ ده‌که‌ووته گوندی گلیجانه‌وه له‌سه‌ر میلاکی قه‌زای خانه‌قین. بروانه: پاشکۆی ژماره (۲) .

به‌لام له‌سالی (۲۰۰۹) دا‌ریژه‌ی شارنشین (۹۱،۹٪) ی کۆی دانیشتوانی شارنشین قه‌زاکه‌ی پیکه‌یناوه، له‌کاتیکدا ریژه‌ی گه‌شه‌ی سالانه له‌ماوه‌ی نیوان سالانی (۲۰۰۲-۲۰۰۹) دا بریتی بووه له‌ (۸،۷٪)، خۆ ته‌گه‌ر بیتو ئه‌م ریژه‌یه‌ به‌راوردبکه‌ین به‌سالی (۲۰۰۹) ئه‌وا ده‌بینین که‌ ریژه‌که‌ زۆر به‌رزبوه‌ته‌وه، وه‌ زیادبوونی دانیشتوانی شارنشین له‌م ماوه‌یه‌دا ده‌گه‌رته‌وه بۆ ديارکه‌وتنی یه‌که‌یه‌کی کارگیری نوێ له‌سالی (۲۰۰۵) دا به‌ناوی ناحیه‌ی باوه‌خۆشین که‌ گوندی باوه‌خۆشین کراوه به‌سه‌نته‌ری ناحیه‌که‌ (به‌هادین، ۲۰۲۱)، به‌لام له‌سالی (۲۰۲۰) دا‌ریژه‌ی شارنشین (۹۴،۷٪) ی کۆی دانیشتوانی قه‌زاکه‌ی پیکه‌یناوه و ریژه‌ی گه‌شه‌ی سالانه له‌ماوه‌ی نیوان (۲۰۰۹-۲۰۲۰) بریتی بووه له‌ (۳٪)، وه‌ ته‌گه‌ر ئه‌م ریژه‌یه‌ به‌راوردبکه‌ین به‌سالی (۲۰۰۹) ئه‌وا ده‌بینین ریژه‌که‌ به‌رزبوه‌ته‌وه. ئه‌مه‌ش به‌هۆی باشتیروونی دۆخی ئابوری شاره‌کان و که‌مبونی هه‌لی کار له‌گونده‌کاندا.

به‌گشتیش گه‌شه‌ی شارنشین له‌ماوه‌ی نیوان (۱۹۷۷-۲۰۲۰) بریتی بووه له‌ (۴،۱٪)، ئه‌مه‌یش ده‌رهاویشته‌ی چه‌ندین هۆکاره‌ که‌ به‌قازانجی شارنشین له‌سنوری ناوچه‌ی توژیینه‌وه که‌دا شکاوه‌ته‌وه.

وه‌کو:

۱. له‌ ماوه‌ی نیوان سالانی (۱۹۷۷-۱۹۸۷) دا له‌سنوری قه‌زاکه‌ ته‌نها هه‌ردوو ناحیه‌ی ده‌ربه‌ندیخان و زه‌رایه‌ن هه‌بووه (الاحصاء و، ۱۹۷۸، صفحه ۳۶) (الاحصاء و، ۱۹۸۷، الصفحات ۸۲-۸۳) وه‌ک دوو ناوه‌ندی شارنشین، ئه‌مه‌ش وایکردوو که‌ ژماره‌ی شارنشین ئاسایی زیاتریت وه‌ک له‌گوندنشین. به‌و مانابه‌ی له‌ ماوه‌ی نیوان سالانی (۱۹۷۷-۱۹۸۷) دا له‌ ئه‌نجامی سوتان و وێرانکردنی گوندیکی زۆری سنوری

ناوچهی توئینهوه که دا دانیشتوانی شارهکانی ناوچهی توئینهوه که پروویان له زیادبوون کردوو. (محمد، ۱۹۷۷، صفحه ۱۰۸)

۲- له ماوهی نیوان سالانی (۱۹۸۷-۲۰۰۲) دا دانیشتوان شارنشین یه که کارگریه کان گهشیهان به سالب بووه، نه مهیش وهک پیشترنامازهی پیدراوه بههوی جیاکردنهوهی ناحیهی زهراپهه له قهزاکه و پروودانی پروودای کورهو و شهیری ناوخواوه و جیاکردنهوهی ناحیهی بهموره بووه.

۳- ماوهی نیوان سالانی (۲۰۰۲-۲۰۲۰): له ماوهیه دا دانیشتوانی شارهکان گهشه کردنی بهرچاویان بهخویانهوه بیانی، بههوی باشتروونی دۆخی نابوری شارهکان و کهمبوونی ههلی دهستکهوت له گوندهکان و پشت گوئی خستی گوندهکان له لایهه حکومهتهوه و زۆربهی دانیشتوانی گوندهکان بوون به موچه خۆری حکومهت و کوچیان کردوو به رهو شارهکان، سه رباری پیکهپینانی ناحیهی باوه خۆشین له سالی (۲۰۰۵) دا و دابینکردنی جوړیک له خزمهتگوزاری حکومی بۆ ناحیه که، هه موو ئەمانه وایکردوو گۆرانیک له ژینگه ی نیشته جی بوونی شارنشین له سنوری ناوچهی توئینهوه دا پروودات .

خشتهی (۲)

دابهبوونی ژینگه ی دانیشتوان له قهزای دهر بهندیخان (۱۹۷۷-۲۰۲۰)

گوندنشین		شارنشین		سال
رێژه%	ژماره ی دانیشتوان/کهس	رێژه%	ژماره ی دانیشتوان/کهس	
۶۰,۳	۱۴۳۵۹	۳۹,۷	۹۴۶۰	۱۹۷۷
۵۹,۴	۳۶۰۰۰	۴۰,۶	۴۴۷۰۷	۱۹۸۷
۲۹,۴	۸۸۸۸	۷۰,۶	۲۱۳۷۳	۲۰۰۲
۸,۱	۳۴۱۴	۹۱,۹	۴۸۳۸۱	۲۰۰۹
۵,۳	۲۹۸۶	۹۴,۷	۵۳۵۶۴	۲۰۲۰

سه رچاوه ئاماده کراوه پشتبسته به پاشکۆی (۱)

خشتهی (۳)

رێژهی گهشه و گۆرانی ژینگه ی دانیشتوان له قهزای دهر بهندیخان له ماوهی نیوان سالانی (۱۹۷۷-۲۰۲۰)

رێژهی گهشه و گۆرانی دانیشتوان له قهزای دهر بهندیخان		ماوه
گوندنشین%	شارنشین%	
۹,۶	۹,۶	۱۹۸۷ - ۱۹۷۷
۸,۹-	۰,۹,۷-	۲۰۰۲ - ۱۹۸۷
۱۲,۷-	۸,۶	۲۰۰۹ - ۲۰۰۲
۱,۲-	۳	۲۰۲۰ - ۲۰۰۹
۳,۵-	۴,۱	۲۰۲۰ - ۱۹۷۷

سه رچاوه/ئاماده کراوه به پشتبسته ن به: به پاشکۆی (۱).

هاوکیشه ی ریزه ی گه شه ی سالانه به کارهاتوو به زانیی ریزه ی گه شه به م شیوه یه

$$R = \frac{p1}{p0} - 1 \times 100$$

ژماره ی ساله کانی نیوان دوو سه ر ژمیری =t

ژماره ی دانیشتون له دواین سه ر ژمیری =p1

ژماره ی دانیشتون له سه ر ژمیری پیشوودا =p0

بروانه: (John.I.Clark, 1972)

ب. دانیشتوانی گوندنشین:

ریزه ی گوندنشین له ماوه ی لیکۆلینه وه که دا (۱۹۷۷-۲۰۲۰) له قه زای دهر به ندیخان گۆرانکاری زۆری به خۆیه وه بینیه. به شیکردنه وه ی خسته ی ژماره (۲) بۆمان روون ده بیته وه که به یوه ندیه کی پیچه وانه هه یه له نیوان گه شه ی شارنشین و گوندنشینیدا، به و پییه ی دانیشتوانی قه زا که له سالی (۱۹۷۷) دا ریزه ی گوندنشین تیدا (۶۰.۳٪) کۆی گوندنشین قه زا که ی پیکه پناوه، به لام له سالی (۲۰۲۰) دا ئەم ریزه یه دابه زیوه بۆ (۵.۳٪)، واتا له ماوه ی نیوان سالانی (۱۹۷۷-۲۰۲۰) گه شه ی گوندنشین له سنوری قه زا که دا (۵۵٪) که می کردوو، ئەمه ش گۆرانی ژینگه ی دانیشتوانی ناوچه ی توژیینه وه که پیشان ده دات.

به لام له سالی (۱۹۸۷) دا ریزه ی گوندنشین به راورد به سالی (۱۹۷۷) ریزه که ی دابه زیوه بۆ (۵۹.۴٪) ی کۆی دانیشتون، له کاتیکدا ریزه ی گه شه ی سالانه ی گوندنشین له ماوه ی نیوان (۱۹۸۷-۱۹۷۷) بریتی بووه له (۹.۶٪)، واتا گه شه کردنی گوندنشین به روونی دیاره، هه رچه نده ریزه که ی له ناست کۆی گشتی دانیشتوانی ناوچه ی توژیینه وه که دا که میکردوو، هۆکاری ئەمه ییش ده گه ریته وه بۆئه وه ی که له سالی (۱۹۸۷) دا ناحیه ی زه رایه ن خراوه ته سه ر قه زای دهر به ندیخان، به لام له سالی (۲۰۰۲) دا دانیشتوانی ژینگه ی گوندنشین قه زا که به نا ناسایی که مبه ونه وه یان به خۆیانه وه بینیه و نزمبوته وه بۆ (۲۹.۴٪) ی کۆی دانیشتوانی قه زا که، به مه ییش ریزه ی گه شه ی سالانه ی گوندنشین له ماوه ی نیوان سالانی (۱۹۸۷-۲۰۰۲) دابه زیوه بۆ (۸.۹٪)، هۆکاری ئەمه ییش ده گه ریته وه بۆ لابرینی ناحیه ی زه رایه ن و گونده کانی له سه ر قه زای دهر به ندیخان و دروستکردنی ناحیه ی به مۆیش له سه ر حسابی قه زای دهر به ندیخان و لکاندن به قه زای خانه قین و دواتریش به هه له بجه وه.

له سالی (۲۰۰۹) دا جاریکی تر ریزه ی گوندنشین دابه زیوه بۆ (۸.۱٪) ی کۆی دانیشتون، به مه ییش ریزه ی گه شه ی سالانه ی گوندنشین له ماوه ی نیوان سالانی (۲۰۰۲-۲۰۰۹) بریتی بووه له (۱۲.۷٪)، هه روه ها له سالی (۲۰۲۰) دا جاریکی تر ریزه ی گوندنشین دابه زیوه بۆ (۵.۳٪) ی کۆی دانیشتون، به مه ییش بۆمان روونده بیته وه که ریزه ی گه شه ی سالانه ی گوندنشین له ماوه ی نیوان سالانی (۲۰۰۹-۲۰۲۰) دا بریتی بووه له (۱.۲٪) و به گشتی له ماوه ی توژیینه وه که دا دا (۱۹۷۷-۲۰۲۰) ریزه ی گه شه ی سالانه ی گوندنشین بریتی بووه له (۳.۵٪)، هۆکاری ئەمانه ییش ده گه ریته وه بۆ:

- له ماوه ی نیوان سالانی (۱۹۸۷-۱۹۷۷) گونده کانی ناوچه که له م قۆناغه دا به ر شالۆی راگواستن که وتوون، راگواستی گوندنشینه کان

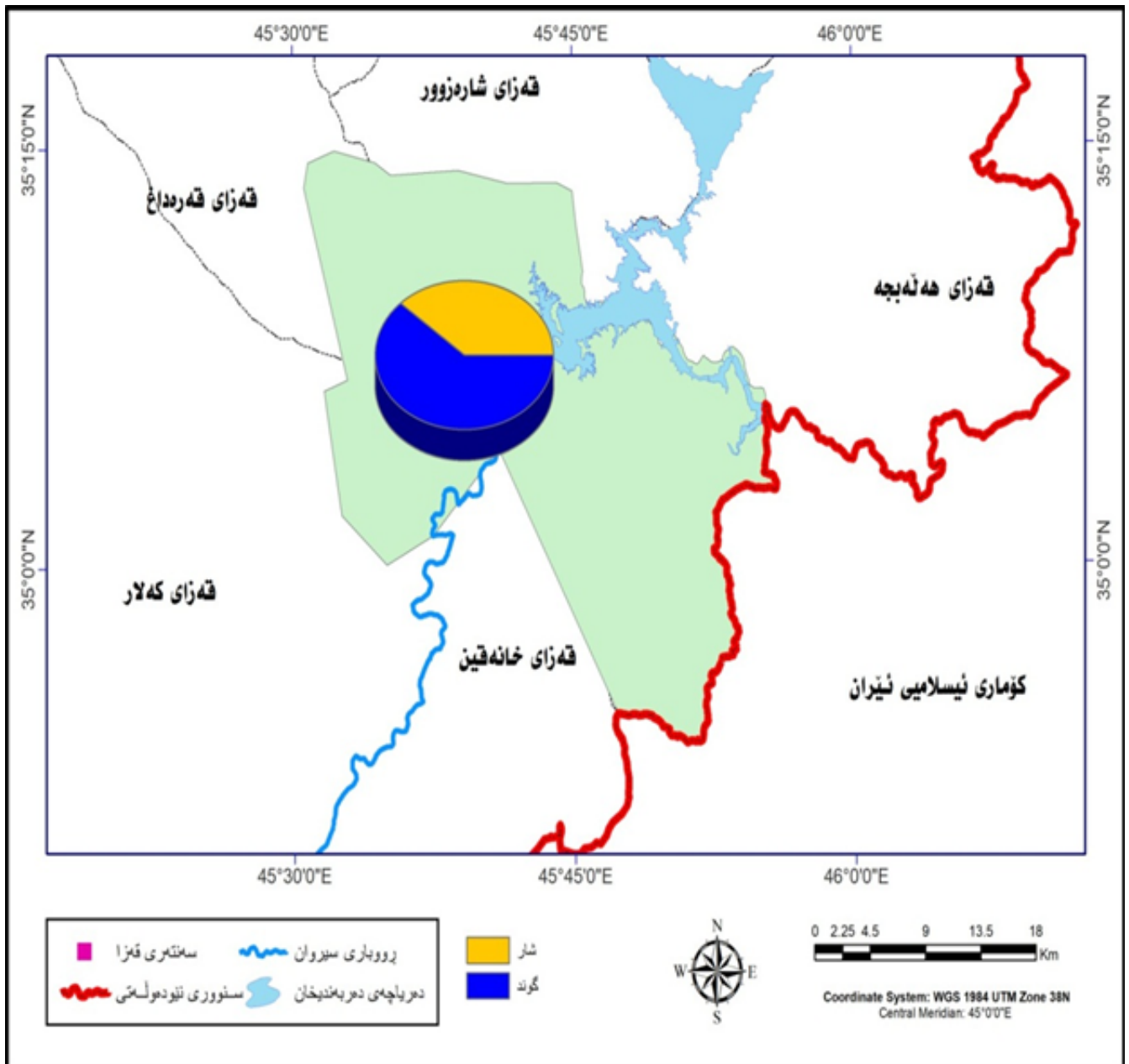

نه‌خشه‌ی (ه)

دابه‌شبوونی ژینگه‌ی دانیشتون له‌یه‌که کارگێڕیه‌کانی قه‌زای ده‌ربه‌ندیخان له‌سالی (۱۹۷۷)

رێژه‌ی گه‌شه‌ی سالانه

سه‌رچاوه/کاری توێژه‌ر پشت به‌ست به: خشته‌ی (۳)، خشته‌ی (۴)

۱. ناحیه‌ی سه‌نته‌ر

پشت‌به‌ست به‌خشته‌ی ژماره (۴) روون ده‌بیته‌وه، رێژه‌ی شارنیشینی له‌ناحیه‌ی سه‌نته‌ردا به‌پێی ساله‌کان زۆر جار رووی له‌هه‌لکشان بووه، هه‌رچه‌نده‌ چهند سائیکێ که‌میش رووی له‌داکشان بووه، به‌جۆرێک له‌سالی (۱۹۷۷) دا رێژه‌ی شارنیشینی ناحیه‌ی سه‌نته‌ر (۳۹.۷٪) ی کۆی دانیشتوانی ناحیه‌ی سه‌نته‌ر بووه، به‌لام له‌سالی (۱۹۸۷) دا به‌چهند فاکته‌ریکی کارگێڕی رێژه‌ی شارنیشینی له‌ناحیه‌ی سه‌نته‌ر به‌رزبووه‌ته‌وه بو (۱۰۰٪) ی کۆی یه‌که کارگێڕیه‌که، وه‌ ئه‌م زیادبوونه‌ نااساییه‌یش زیادبوونیکێ سروشتی نییه‌ به‌لکو له‌ئه‌نجامی ده‌ستنه‌که‌وتنی داتاوه‌بووه له‌سه‌ر دانیشتوانی گوندنشین له‌م ساله‌دا، له‌کاتیکدا له‌سالی (۲۰۰۲) دا ئه‌م رێژه‌ی له‌چاو ماوه‌ی پێشوتردا دابه‌زینی به‌خۆوه‌ بینیوه‌ و رێژه‌که‌ی گه‌یشتۆته (۷۰.۶٪)، و له‌سالی (۲۰۰۹) دا رێژه‌ی شارنیشینی له‌ناحیه‌ی سه‌نته‌ردا گه‌یشتۆته (۹۲.۷٪) ی کۆی دانیشتوانی یه‌که

کارگريه که ی پیکه پناوه، و له سالی (۲۰۲۰) یشدا ئەم ریزه به گه یشتۆته تروپک و شارنیشینی له ناحیه ی سه نته ردا به رزبوه ته وه بۆ (۹۵.۶٪)، هۆکاری پشت ئەمه یش ده گه ریتته وه بۆ کۆچی گوندنشینه کانه وه به ره و سه نته ر به هۆی کۆبونه وه ی به که خزمه تگوزاریه کان و داموده رگا حکومیه کان له ناحیه ی سه نته ردا.

خشته ی ژماره (۴)

ریزه ی شارنیشینی له یه که کارگريه کان قه زای ده ربه ندیخان بۆ سالانی (۱۹۷۷-۲۰۲۰)

۲۰۲۰		۲۰۰۹		۲۰۰۲		۱۹۸۷		۱۹۷۷		یه که ی کارگريه
ریزه %	ژماره ی دانیشتوان	ریزه %	ژماره ی دانیشتوان	ریزه %	ژماره ی دانیشتوان	ریزه %	ژماره ی دانیشتوان	ریزه %	ژماره ی دانیشتوان	
۴,۴	۲۴۱۴	۷,۳	۲۹۵۴	۲۹,۴	۸۸۸۸	.	.	۶,۳	۱۴۳۵۹	سه نته ر
۴۶,۵	۵۷۲	۴۷,۵	۴۰۶	.	.	.	.	.	.	باوه خۆشین
.	.	.	.	.	.	۷۹,۴	۳۶۰۰۰	.	.	زرایه ن

سه رچاوه / ئاماده کراوه پشتبسته به پاشکۆی (۱)

۲. ناحیه ی باوه خۆشین

بۆ شیکردنه وه ی ریزه ی شارنیشینی له ناحیه ی باوه خۆشیندا ئەوا ده توانین پشت ببه ستین به ئاماره کان سالی (۲۰۰۹ و ۲۰۲۰)، ئەمه یش به هۆی تازه ی دامه زرانندی ناحیه که وه. له سالی (۲۰۰۹) دا ریزه ی شارنیشینی له ناحیه ی باوه خۆشیندا (۵۲.۵٪) ی به که کارگريه که بووه، به لām له سالی (۲۰۲۰) دا ریزه که ی که مبه ته وه بۆ (۵۳.۵٪)، ئەمه یش مانای وایه که ریزه ی شارنیشینی له ناحیه ی باوه خۆشیندا به ریزه یه کی که م رووی له زیادبوون بووه، به جۆریک له ماوه ی یازده سالد (۱٪) دانیشتوانی شارنیشینی ناحیه ی باوه خۆشین زیادیکردوه.

۳- ناحیه ی زه رایه ن

به وپێیه ی ناحیه ی زه رایه ن تا سالی (۱۹۸۹) دا سه ربه قه زای ده ربه ندیخان بووه، هه ربۆیه ده توانین ته نها داتای سالی (۱۹۸۷) وه ریکرین که به رده سته و پشت به ست به مه یش ریزه ی شارنیشینی له م به که کارگريه که له و ماوه یه دا بریتی بووه له (۲۰.۶٪) ی کۆی دانیشتوانی به که کارگريه که، ئەمه یش به هۆی ئەوه ی له م ماوه یه دا زه رایه ن ئوردوگایه کی زۆره ملی بووه و دانیشتوانی (۲۹) گوندی بۆ راگوزاراه ته وه (بروانه پاشکۆی (۳)) و به م هۆیه وه سه نته ری ناحیه که دروستکراوه و دانیشتوانی شارنیشینی به خیرایی گه شه یکردوه.

دووهم: دانیشتوانی گوندنشین

گوندنیشینی ئامازه یه به ژینگه ی تیاژیاوی جوتیار که دیارخه ری گونجاوییه تی له گه ل ژینگه که یدا و په یوه ندیشه به کێنگ و باری ده روونی و کارگريه ی و ژبانی رۆژانه ی جوتیاره وه (الهیتی، ۱۹۸۳، صفحه ۱۴۴). وه ریزه ی گوندنیشینی به پێی به که کارگريه که کان ماوه ی توێژینه وه که (۱۹۷۷-۲۰۲۰) گۆرانکاری گه و ره تیدا روویداوه، که پشت به ست به خشته ی ژماره (۵) شیکردنه وه مان بۆ کردوه و له نه خشه ی ژماره (۶) دا روونکردنه وه ی زیاترمان پێداوه.

خشتهی ژماره (۵)

رێژهی گوندنشینی لهیه که کارگێرییه کانی قهزای دهربه ندیخان بۆسالانی (۱۹۷۷-۲۰۲۰)

۲۰۲۰		۲۰۰۹		۲۰۰۲		۱۹۸۷		۱۹۷۷		یه که ی کارگێری
رێژه%	ژمارهی دانیشتوان	رێژه%	ژمارهی دانیشتوان	رێژه%	ژمارهی دانیشتوان	رێژه%	ژمارهی دانیشتوان	رێژه%	ژمارهی دانیشتوان	
۹۵.۶	۵۲۹۰.۶	۹۲.۷	۳۷۸۷۲	۷۰.۶	۲۱۳۷۳	۱۰۰	۱۵۳۵۰	۳۹.۷	۹۴۶۰	سهنتهر
۵۳.۵	۶۵۸	۵۲.۵	۵۰۹	-	.	-	.	-	.	باوهخۆشین
-	.	-	.	-	.	۲۰.۶	۹۳	-	.	زرایهن

سهرچاوه/ئاماده کراوه پشتبسته به پاشکۆی (۱)

یه که م: ناحیهی سهنتهر:

ناحیهی سهنتهر له سالانی (۱۹۷۷) دا رێژهی گوندنشینی که ی بریتی بووه له (۶۰.۳٪) ی کۆی دانیشتوانی یه که کارگێرییه که به لām له سالانی (۱۹۸۷) دا به و هۆیهی داتای پتویست بهردهست نییه سهبارت بهم رێژهیه ههريويه ناتوانین شیکردنهوه بۆ ئەم ماوهیهی گوندنشینی له ناحیهی سهنتهردا ئەنجام بدهین، وه له سالانی (۲۰۰۲) دا رێژهی گوندنشینی له ناحیهی سهنتهردا نزمبوتهوه بۆ (۲۹.۳٪) و له سالانی (۲۰۰۹) دا گوندنشینی له ناحیهی سهنتهر بریتی بووه (۷.۳٪) و له سالانی (۲۰۲۰) ییشدا دیسانهوه ئەم رێژهیه رووی له که می بووه و دابه زیوه بۆ (۴.۲٪)، ئەمەیش به هۆی بێپلانی حکومهت له هاوسهنگ راکرتنی ژبانی گوند و شار و که می سهرچاوه کانی ژبانکردن له گوند و زۆربوونی خواسته کانی خۆشترانی لای دانیشتوانی گونده کان که هاندهری کۆچکردنیان بووه به رهو سهنتهری یه که کارگێرییه که.

دووهم: ناحیهی زه رایهن:

ناحیهی زه رایهن که ناحیهی کۆنه له میژووی کارگێری ناوچهی توێژینهوه که دا و بۆ زانیی رێژهی گوندنشینی لهم ناحیهیه دا ئەوا تهنها ئاماری سالانی (۱۹۸۷) مان وه رگرتوو، ئەمەیش به هۆی ئەوهی دواتر له سالانی ۱۹۸۹-دا ناحیه که خراوتهوه سه ر قهزای شاره زوور و بهم پێیهیش له سالانی (۱۹۸۷) دا گوندنشینی له ناحیهی زه رایهن دا (۵۹.۳٪) بووه .

سێیه م: ناحیهی باوهخۆشین :

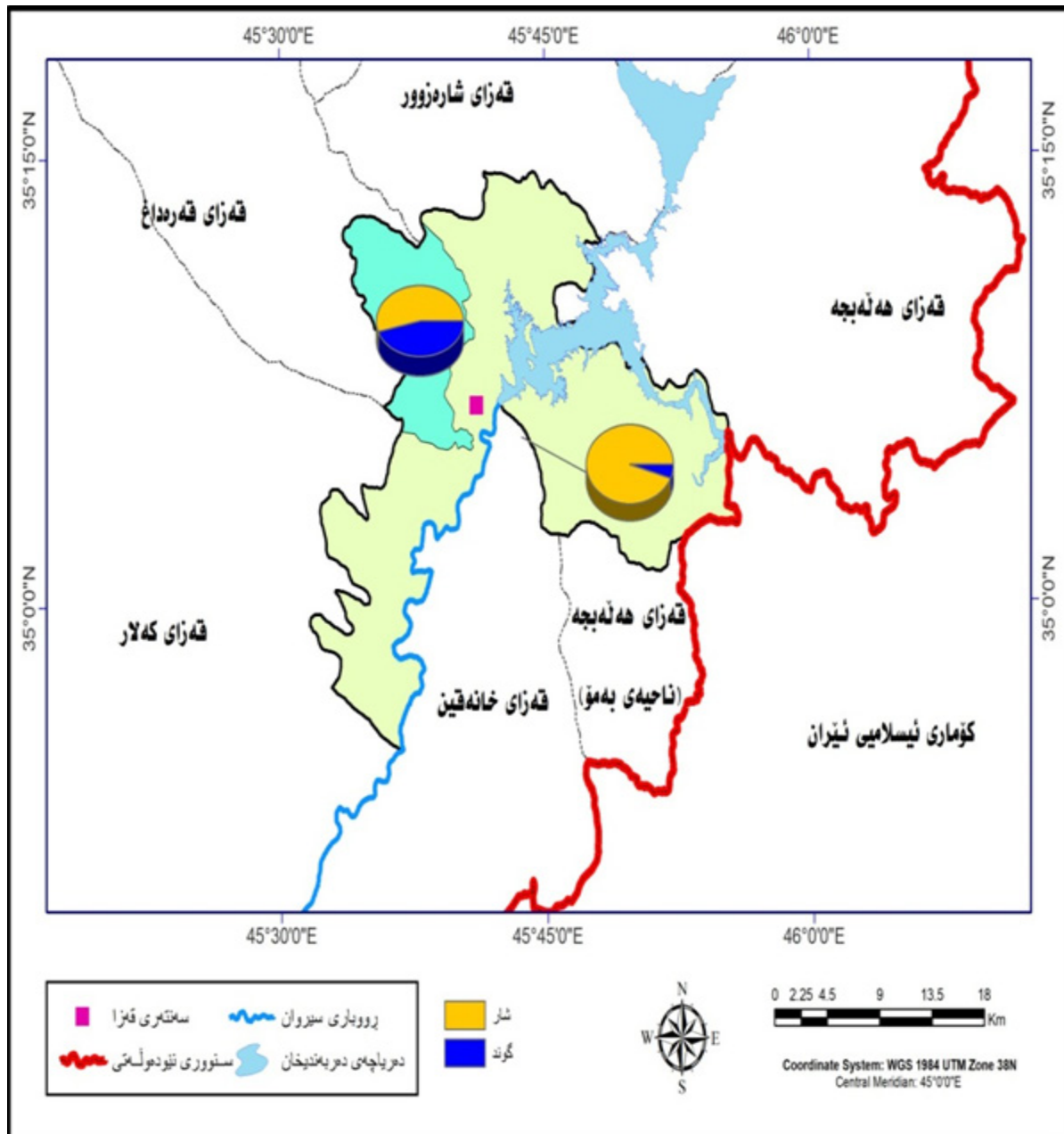
ئەم ناحیهیهیش به هه مان شیوهی ناحیهی زه رایهن تهنها داتا کانی سالانی (۲۰۰۹ و ۲۰۲۰) مان وه رگرتوو، چونکه یه که یه کی کارگێری تازه دامهزراوه و بهم پێیهیش رێژهی گوندنشینی به پێی دانیشتوانی ناحیه که بۆ سالانی (۲۰۰۹) بریتی بووه له (۴۷.۵٪) ی کۆی دانیشتوانی یه که کارگێرییه که و له سالانی (۲۰۲۰) دا رێژه که ی دابه زیوه بۆ (۴۶.۵٪)، ئەمەیش به هۆی کۆچی بهردهوامی گوندنشیه کانهوه به رهو سهنتهری ناحیه که وه له ژێر کارگێری چه ندين فاکتهری ئابوری و کۆمه لایه تیدا بووه.

دانیشتوانی گوندنشینی له ماوهی توێژینهوه که دا (۱۹۷۷-۲۰۲۰)، بهردهوام به رهو که مبوونهوه رۆیشتوون، به پێچهوانه ی شارنشینهوه که تهواوی فاکتهره کان به گشتی له خزمه تیدا بوونه، هه م له رووی ناجیگێری باردۆخی ئابوری و رامیاری هه میش فاکتهری بازرگانی و کارگێری و خزمه تگوزاری، سه رباری ناچارکردنی دانیشتوانی گونده کان له سه رده می رژیی پێشوی عێراق بۆ نیشه جی بوون له ئورودگای حلبجه صدامیه و سهنتهری قهزای دهربه ندیخانی تازه دروستکراو، به لām دۆخه که له پاش راپه رینهوه تاراده یه ک پێچهوانه بوویهوه، به هۆی نه مانی داها ت و ئاسایش له شاره کاند-به هۆی روودانی شه ری ناوخوا و بلابوونهوه ی قاتوقری- و بهم جو ره ییش دیسانهوه گونده کان گه شه یان کردهوه،

بهلام له پاش سالی (۲۰۰۳) و پروو خاندنی رژی می به عسی عیراقه وه دیسانه وه کۆچی پینچه وانه وه به ره وه سه نته ری شاره کان دهستی پیکرده وه ، سه رباری دروستبونی سه نته ریکی نوپێ شارنشینی به ناوی باوه خۆشین له سالی (۲۰۰۵) دا، که به هۆی بوونی خزمه تگوزاری و هه لیکاره وه هانی شارنشینی داوه له سنوری توژیینه وه که دادا، زیده باری فاکته ری کۆچکردنی زۆریک له لاوانی گونده کان به ره وه ده ره وه که ئاستی ئابوری گوندنشینه کانی به زرکده وه و زۆریکی هاندان بینه ناحیه ی سه نته ر و له ناوه ندی قه زای ده ربه ندیخانداندا نیسته جی به ن.

نه خشه ی (۶)

دابه شبوونی ژینگه ی دانیشه وان له یه که کارگه ربه کانی قه زای ده ربه ندیخان له سالی (۲۰۲۰)

سه رچاوه / کاری توژه ر پشت به ست به : خسته ی (۴)، خسته ی (۵)

دەرئەنجامەکان

دەرئەنجامی تووژینەوه کەدا بەم چەند خالە دەخەینەرۆو

- ۱- گەشەیی سروشتیانەیی دانیشتوانەیی ناوچەیی تووژینەوه کە لە ماوهی تووژینەوه کەدا (۲۰۲۰.۱۹۷۷) دا گۆرانکاری گەورەیی بەسەرداهااتوو، بەجۆرێک لە ماوهی (۱۹۸۷.۱۹۷۷) رێژەیی گەشەیی دانیشتوان بریتی بوو لە (۹.۸٪) لە کاتێکدا ژمارەیی دانیشتوانە کەیی لە وکاتەدا (۲۳۸۱۹ کەس) بوو، بەلام لە ماوهی (۲۰۰۲.۱۹۸۷) دا دانیشتوانە کەیی بریتی بوو (۳۰۲۶۱ کەس) و گەشەیشی (۰.۰۰۴٪) بوو، لە کاتێکدا لە ماوهی نیوان (۲۰۰۹.۲۰۰۲) دا گەشەیی دانیشتوان گۆراوه بو (۲٪) و ژمارەیی دانیشتوانە کەیشی بەرزبوو تەوه بو (۵۶۵۰ کەس).
- ۲- دانیشتوانی ناوچەیی تووژینەوه کە لە رووی دابەشبوونی ژینگەییەوه گۆرانکاری زۆری بەسەرداهااتوو، بەجۆرێک لەقونای سەرەتای دروستکردنی قەزاکەدا رێژەیی گوندنشین بریتی بوو (۶۰.۳٪) بەلام لەقونای کوتایی تووژینەوه کەدا رێژە کەیی گۆراوه بو (۵.۳٪)، ئەمەیش مانای وایە کە رێژەیی شارنشین هەمیشە رووی لەزیادبوون بوو.
- ۳- لە ماوهی سەرەتای تووژینەوه کەدا (سالی ۱۹۷۷)، رێژەیی شارنشین بریتی بوو لە (۲۹.۷٪) ی کۆی رێژەیی دانیشتوان، لە کاتێکدا لە ماوهی کوتایی تووژینەوه کەدا (سالی ۲۰۲۰)، ئەوا رێژەیی شارنشین زیادیکردوو بو (۹۴.۷٪) ی کۆی دانیشتوانی ناوچەیی تووژینەوه کە.

پیشنارەکان:

- ۱- هەولدان بۆ راگرتنی هاوسەنگی ژینگەیی لە نیوان دانیشتوانی شار و گونددا، لەرپی شۆرکردنەوهی پرۆژەکان لەسەنتەرەکانەوه بەرهو گوندەکان، بەجۆرێک ببیتە هۆی زیاتر پەيوەندبوونی جوتیار بە زەویە کەیهوه.
- ۲- رێکخستنی شارنشینیی و شارسازی و رێگەنەدان بە گەشەیی ناسروشتیانەیی سەنتەرەکان لەسەر حسابی گوندەکان.

لیستی سەرچاوهکان

یە کەم: سەرچاوهی کوردی

أ- کتیب

- ۱- ئەمین قادر مینە (۱۹۹۹) ئەمینی ستراتییجی عێراق سیکۆچکەیی بە عسیان (تەرحیل، تەعریب و تەبعیسی)، چاپی دووهم، سەنتەری
- ۳- لیکۆلینەوهی ستراتییجی کوردستان، سلیمانی .
- ۲- حەمە عەلی، کۆچەر کەریم (۲۰۱۲)، دەریەندیخان لە میژوو، چاپی یە کەم، چاپخانەیی گەنج.
- ۳- شوانی، د. محمد (۲۰۱۳) ئەنترۆپۆلۆژیای دانیشتوان، چاپی یە کەم، ناوەندی ئاودیر بۆ چاپ و بلۆکردنەوه، هەولێر.
- ۴- غەفور، عەبدوللا، کوردستان (۲۰۰۳) دابەشبوونی کارگێری تریتۆری ۱۹۹۷.۱۹۲۷ چاپی دووهم، چاپخانەیی دیکان، سلیمانی.

ب- نامەیی ماستەر و دکتۆرا

- ۱- حەمە، سروە جەلال (۲۰۱۹)، گۆرانکاری دانیشتوان لە پارێزگای سلیمانی لە ماوهی نیوان سالانی (۲۰۱۲.۱۹۷۷) دا، تیزی دکتۆرا، (بلاونە کراوه) کۆلیژی زانستە مرۆفایەتیەکان، زانکۆی سلیمانی.

٢- صالح، چراخان نصرالدين (٢٠١٥)، دانيشتواني قهزاي چه مچمه مال، نامهي ماستهر، (بلاونه كراوه) كولييجي زانسته مروفايه تيه كان، زانكوي سليماني.

٣- محمود، شاسوار محمد (٢٠١٣)، شيكر دنه وهيه كي جوگرافي بو دانيشتواني قهزاي دووكان، نامهي ماستهر، (بلاونه كراوه) كولييجي نه ده بيات، زانكوي سه لاهه ددين، هه ولير ٢٠١٣.

٣- نوسراوو بلاو كراوه حكومييه كان

١- به ريوه به رايه تي ثاماري سليماني (٢٠٢٠)، به شي ثاماري دانيشتوان، زانياري ده ربارهي ژمارهي دانيشتواني گوندنشين و شارنشي ني پاريزگاي سليماني .

٢- به ريوه به رايه تي ثاماري سليماني (٢٠٢٠) سه نته ري ته كنه لو جياي زانياري Gis، نه خشه ي پاريزگاي سليماني .

٣- به ريوه به رايه تي ثاماري سليماني (٢٠٠٩)، نه نجامه سه ره تايه كاني پرؤسه ي ژمارهي ليدان و گه مارؤسازي، سه ر ژمي ري گشتي دانيشتوان و نشينگه كان، پاريزگاي سليماني .

٤- وه زاره تي ناوخو، پاريزگاي سليماني، قايم قاميه تي قهزاي ده ربه نديخان (٢٠٢٠)، به شي خوراك، زانياري ده ربارهي دانيشتواني قهزاي ده ربه نديخان.

دووه م: سه رچاوه عه ره بيهه كان

يه كه م: سه رچاوه ي كوردي

أ- كتيب

١- بابان، جمال (١٩٨٦)، اصول اسماء المدن وامواقع العراقية، الطبعة الثانية، بدون مكان الطبعة، بغداد.

٢- الجنابي، صلاح، صبري فارس الهي تي (١٩٨٣) جغرافيا السكان، طبعة الاولى، مطبعة جامعة بغداد.

٣- السعدي، د. عباس فاضل (١٩٨٠)، دراسة في الجغرافيا السكان، ا من منشورات منشأة معارف، طبعة الاولى، قاهرة.

٤- غفور، عبدالله (٢٠٠٨)، الشكليات الادارية في جنوبي كردستان (٢٠٠٧.١٩٢١) الطبعة الثانية، مطبعة خاني، دهوك.

ب- نامهي ماستهر و دكتورا

١- الدوري، منيب مشعان احمد (٢٠٠٤)، قضاء بلد دراسة في جغرافية السكان، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة تكريت.

ج- گو فاره كان

١- محمد، خليل اسماعيل (١٩٩٧)، التحليل الجغرافي لسكان مراكز الحضرية في محافظة السليمانية، مجلة متين، عدد ٦٠.

د- نوسراوو بلاو كراوه حكومييه كان

١- مديرية احصاء السليمانية (٢٠٠٢)، نتائج المؤشرات السكانية والبنية الخدمية الارتكازية لاقليم كردستان العراق لسنة ٢٠٠٢، المحافظة السليمانية.

٢- وزارة التخطيط، الجهاز المركزي الاحصاء (١٩٧٨)، نتائج التعداد العام للسكان لسنة ١٩٧٧، المحافظة السليمانية.

٣- وزارة التخطيط، الجهاز المركزي الاحصاء (١٩٨٨)، نتائج التعداد العام للسكان لسنة ١٩٨٧، المحافظة السليمانية.

٣-وزاره التخطيط، الجهاز المركزي للإحصاء (١٩٧٧)، المجموعة الإحصائية السنوية، ١٩٧٦، مطبعة الجهاز المركزي للإحصاء، وزارة التخطيط، بغداد.

٥-وزاره التخطيط، الجهاز المركزي للإحصاء (١٩٨٧)، المجموعة الإحصائية السنوية، ١٩٨٦، مطبعة الجهاز المركزي للإحصاء، وزارة التخطيط، بغداد.

سَيِّهَم: چاوپنیکه و تن

- ١- به هادین، زانا، (٢٠٢١/٧/١٤) چاوپنیکه و تن، به ریوه بهری ناحیه ی باوه خوشین، .
- ٢- که ریم، جه بار علی، ((٢٠٢١/٤/١٤)) چاوپنیکه و تن، که سایه تی ناحیه ی باوه خوشین.
- ٣- نه مجهد نه سعه د (٢٠٢١/٣/٢) چاوپنیکه و تن، به ریوه بهری کشتوکالی دهر به ندیخان،

پاشکوی (١)

ژماره ی دانیشتوانی قه زای دهر به ندیخان و پارێزگی سلیمانی به گویره ی شار و گوند له ماوه ی (٢٠٢٠.١٩٧٧) سه رچاوه / ناماده کراوه پشت به ست به:

- (١) وزارة التخطيط، الجهاز المركزي للإحصاء، نتائج التعداد العام للسكان لسنة ١٩٧٧، المحافظة السليمانية، ١٩٧٨، ص ٣٦.
- (٢) وزارة التخطيط، الجهاز المركزي للإحصاء، نتائج التعداد العام للسكان لسنة ١٩٨٧، المحافظة السليمانية، ١٩٨٨، ص ٨٣.٨٢.

(٣)٢٠٠٢			(٢)١٩٨٧			(١)١٩٧٧			یه که ی کارگیری
کو	گوند	شار	کو	گوند	شار	کو	گوند	شار	
٣٠٢٦١	٨٨٨٨	٢١٣٧٣	١٥٣٥٠	-	١٥٣٥٠	٢٣٨١٩	١٤٣٥٩	٩٤٦٠	سه نته ر
-	-	-	٤٥٣٥٧	٣٦٠٠٠	٩٣٥٧	-	-	-	زه رایهن
-	-	-	-	-	-	-	-	-	باوه خوشین
٣٠٢٦١	٨٨٨٨	٢١٣٧٣	٦٠٧٠٧	٣٦٠٠٠	٢٤٧٠٧	٢٣٨١٩	١٤٣٥٩	٩٤٦٠	کوی قه ز
١٢٤٩٨٢٤	٢٣٩٦٦٨	١٠١٠١٥٦	٩٥١٧٢٣	٢٧٠٨٦٦	٦٨٠٨٥٧	٦٩٠٥٥٥	٣٦٤٩٥٥	٣٢٥٦٠٢	پارێزگا
(٥)٢٠٠٢			(٤)٢٠٠٩						یه که ی کارگیری
کو	گوند	شار	کو	گوند	شار				
٥٥٣٢٠	٢٤١٤	٥٢٩٠٦	٤٠٨٢٦	٢٩٥٤	٣٧٨٧٢				سه نته ر
-	-	-	-	-	-				زه رایهن
١٢٣٠	٥٧٢	٦٥٨	٩٦٩	٤٦٠	٥٠٩				باوه خوشین
٥٦٥٥٠	٢٩٨٦	٥٣٥٦٤	٤١٧٩٥	٣٤١٤	٣٨٣٨١				کوی قه ز
٢٣٦٣٣٤٥	٣٥٦٩٥٥	٢٠٠٦٣٩٠	١٧٩٧٥٠٨	٢٧٠٩٦٨	١٥٢٦٥٤٠				کوی پارێزگا

(٣) مديرية احصاء السليمانية، نتائج المؤشرات السكانية والبنية الخدمية الارتكازية لاقليم كردستان العراق لسنة ٢٠٠٢، المحافظة السليمانية، ٢٠٠٢، ص ١٠-١١.

(٤) وهزاره تی پلاندانان، دهسته ی ناماری هه ریم، به ریوه به رایه تی ناماری سلیمانی، نه نجامه سه ره تاییه کانی پرۆسه ی ژماره لیدان و گه مارۆسازی، سالی ٢٠٠٩، پارێزگی سلیمانی، ٢٠١٠، لا ٩٤-١٤.

(٥) (أ) سه ردانی مهیدانی توێژه ر بۆ ناوچه ی لیکۆلینه وه له ماوه ی مانگه کانی (٢، ٣، ٤) نه نجامدانی سه رژمیری بۆ دانیشتوانی قه زای

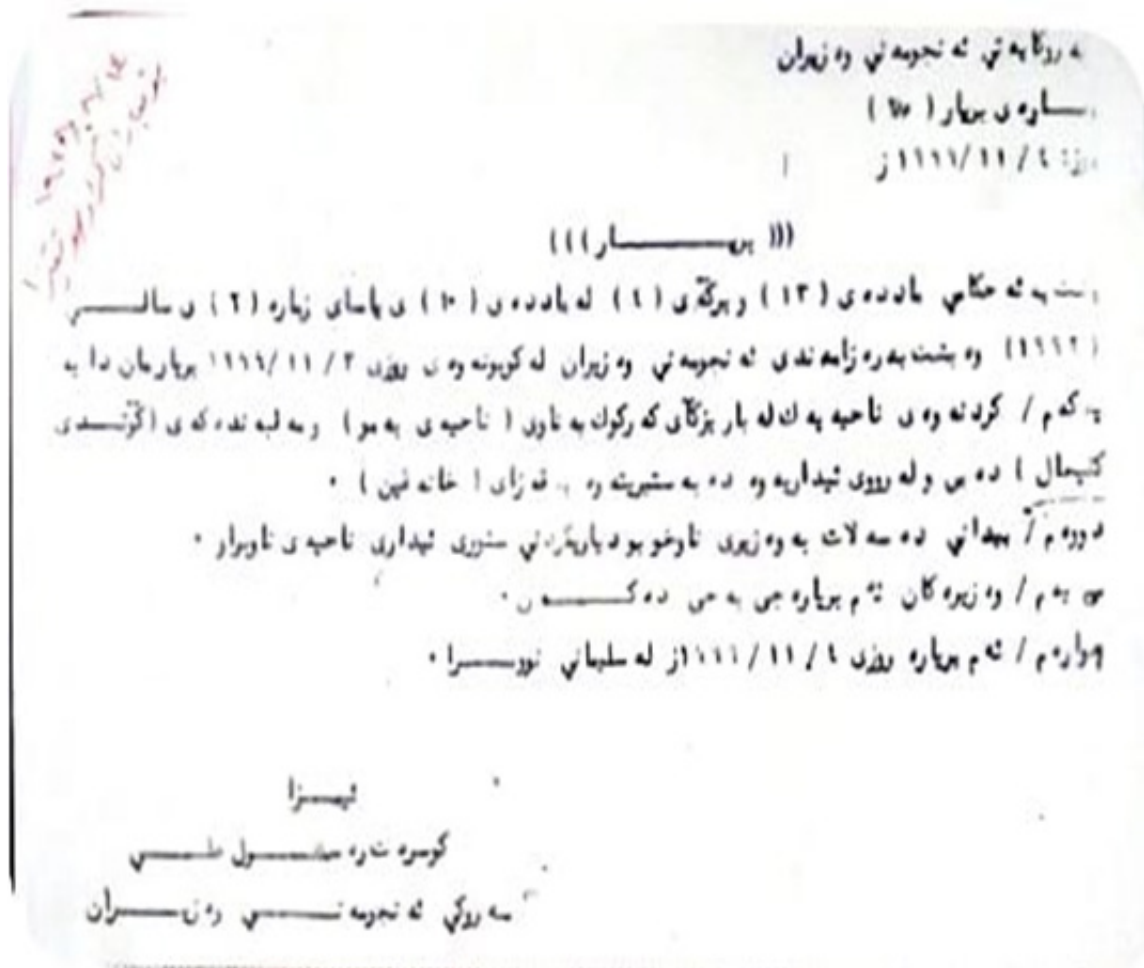
دهریه ندیخان.

(ب)حکومهتی ههزیمی کوردستان، وهزارهتی پلاندانان، دهستهی ئاماری ههزیم، بهرئوه بهرایهتی ئاماری سلیمانی، بهشی ئاماری دانیشتون، زانیاری دهبرارهی ژمارهی دانیشتوانی گوندنشین و شارنشین پاریزگی سلیمانی، سالی ۲۰۲۰.

(ج) وهزارهتی ناوڤۆ، پاریزگی سلیمانی، قایمقامیهتی قهزای دهریه ندیخان، بهشی خۆراک، زانیاری دهبرارهی دانیشتوانی قهزای دهریه ندیخان، سالی ۲۰۲۰، بآلونه کراوه.

پاشکۆی (۲)

بیریاری ژماره (۲۸۰) ی تایبتهت به کردنه وهی ناحیهی بهمۆ له ۱۹۹۹/۱۱/۴

پاشکۆی (٣)

پاگواستی دانیشتوانی گوندنشینی به گوپرهی یه که کارگیریه کان له قهزای دهربه ندیخان

قهزا	ناحیه	ژماره‌ی گوند	ژماره‌ی خپزان	سالی روخاندن	شوینی پاگواستن
دهربه ندیخان	سه‌نتهر	١٢	٢٤٤٠	١٩٨٨-١٩٨١	نه‌سر، برابیه‌تی
	زه‌پایهن	٢٩	٩٧٤	١٩٨٧-١٩٧٨	نه‌سر، برابیه‌تی
کۆی گشتی		٤١	٣٤١٤		

سه‌رچاوه/وه‌رگیراوه له:

(١) سروه جه‌لال حه‌مه، گۆرپانکاری دانیشتوان له پارتیزگای سلیمانی له‌ماوه‌ی نیوان سالانی (٢٠١٢.١٩٧٧)دا، تیزی دکتۆرا، بلاونه‌کراوه، کۆلیژی زانسته مروفایه‌تیه‌کان، زانکۆی سلیمانی، ٢٠١٩، لا ٢٣١٤.